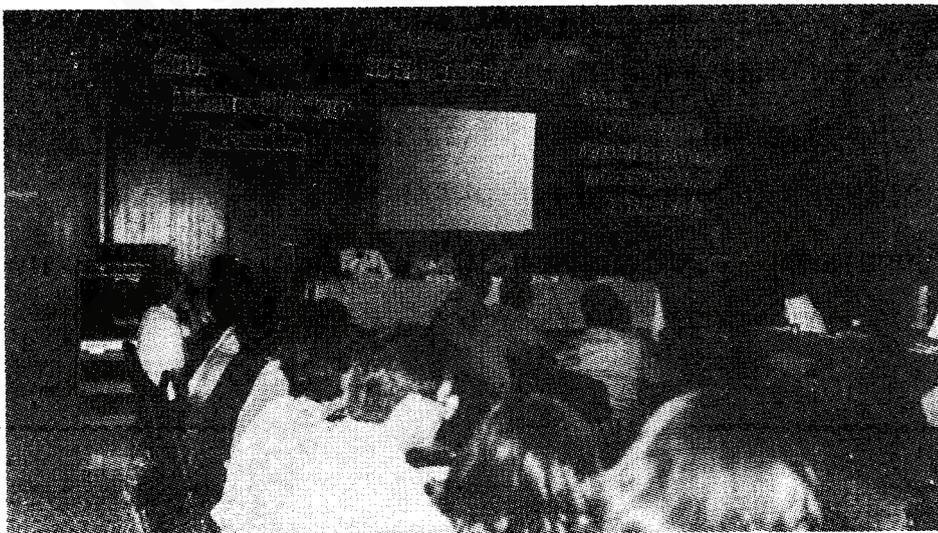


ทิศทางญี่ปุ่นศึกษา ในประเทศไทย

ลลิต ธีรเวคิน*

ความนำ

ญี่ปุ่นเป็นประเทศมหาอำนาจทางเศรษฐกิจซึ่งประสบความสำเร็จ แม้จะพ่ายแพ้สงคราม ปัจจุบันญี่ปุ่นเป็นมหาอำนาจทางเศรษฐกิจที่สำคัญและมีบทบาทต่อภาวะเศรษฐกิจโลก ดังนั้น การประชุมเจรจาต่าง ๆ อันเกี่ยวเนื่องกับเศรษฐกิจโลกหรือเศรษฐกิจภูมิภาค จะหนีไม่พ้นการเชิญญี่ปุ่นเข้าร่วมเจรจาหรือมีการนำญี่ปุ่นมาเป็นตัวแปรสำคัญในการพิจารณาแก้ปัญหา กล่าวอีกนัยหนึ่ง ญี่ปุ่นได้กลายเป็นพันธมิตรสำคัญของเศรษฐกิจโลก และมีบทบาทและอำนาจที่จะกำหนดทิศทางของเศรษฐกิจโลกพอสมควร แม้แต่ประเทศยักษ์ใหญ่อย่างสหรัฐอเมริกา ก็จำต้องโอนอ่อนผ่อนตามความต้องการของญี่ปุ่น ทั้ง ๆ ที่ญี่ปุ่นเคยเป็นประเทศแพ้สงคราม และถูกรอบครอบโดยสหรัฐมาหลังสงครามโลกครั้งที่สอง



* รองศาสตราจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ในแง่ของประเทศในแถบเอเชียอาคเนย์ นั้นความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจกับประเทศญี่ปุ่น เป็นจุดที่เห็นได้เด่นชัด ทั้งในแง่การค้า การลงทุน เงินกู้และเงินช่วยเหลือให้เปล่า การถ่ายทอดวิทยาการ ความสัมพันธ์ในทางการเมือง และวัฒนธรรม ซึ่งล้วนแต่มีอิทธิพลและมีผลกระทบต่อประเทศต่าง ๆ ในแถบนี้ รวมทั้งประเทศไทยด้วย จนเกิดคำพูดที่จริงจังแกมตลก ว่า “พอต้นขุ่นมา ทุกอย่างก็พบหรือจับต้อง ล้วนแต่ทำในญี่ปุ่น นอกจากภริยาของตน” ความรู้สึกที่ว่าอิทธิพลทางเศรษฐกิจของญี่ปุ่นได้ครอบงำชีวิตประจำวันของคนไทยนั้น เห็นได้จากเนื้อเพลงซึ่งขับร้องออกมาทำนองว่า “เปิดดูเย็นขันโย เปิดวิทยุไซนี้ ดูทีวียิตาชิ” อะไรทำนองนั้น และจบลงด้วยคำถามว่า **“ยังเป็นคนไทยอยู่หรือนี”**

จากความสำคัญในทางเศรษฐกิจของญี่ปุ่น ต่อเศรษฐกิจโลก เศรษฐกิจภูมิภาคและในทางเศรษฐกิจ สังคม และ วัฒนธรรม ของปัจเจกประเทศเกี่ยวข้อง ทำให้เกิดการพยายามศึกษาประเทศญี่ปุ่นขึ้น โดยออกมาในรูปแบบของศูนย์ญี่ปุ่นศึกษา หรือโครงการญี่ปุ่นศึกษา โดยดำเนินการจากงบประมาณของตนเองหรือโดยได้รับการช่วยเหลือจากมูลนิธิญี่ปุ่นหรือตามโครงการช่วยเหลือของรัฐบาลญี่ปุ่น

สำหรับในกรณีประเทศไทยนั้น การศึกษาเกี่ยวกับประเทศญี่ปุ่นเริ่มต้นจากความสนใจของครูบาอาจารย์ซึ่งสอนวิชาประวัติศาสตร์หรือการ

เมืองการปกครองประเทศในเอเชียตะวันออก โดยมีญี่ปุ่นเป็นหนึ่งในสองหรือสามประเทศ ซึ่งได้แก่จีนและญี่ปุ่น หรือจีน, ญี่ปุ่นและเกาหลี นอกจากนี้ก็มีการกล่าวถึงประเทศญี่ปุ่นในแง่ประวัติศาสตร์และความเชื่อในทางศาสนา

หลังจากความสัมพันธ์ทางการค้าและการลงทุนของญี่ปุ่นมีมากขึ้น ก็ได้มีการศึกษาวิจัยในทางเศรษฐศาสตร์ โดยเฉพาะในเรื่องการค้า การลงทุน การพัฒนาอุตสาหกรรม ฯลฯ

ความสนใจศึกษาเกี่ยวกับญี่ปุ่นดังกล่าวมีมากขึ้นเมื่อนักศึกษาไทยที่ได้รับทุนไปศึกษาต่อในประเทศญี่ปุ่นโดยทุนของกระทรวงศึกษา ญี่ปุ่นกลับมาเป็นครูบาอาจารย์มากขึ้น ซึ่งผิดแผกไปจากการปฏิบัติที่มีมาก่อนนั้น เพราะผู้สำเร็จจากญี่ปุ่นส่วนใหญ่จะไปทำงานเอกชน โดยเฉพาะบริษัทญี่ปุ่น ทำให้การศึกษาเกี่ยวกับประเทศญี่ปุ่นไม่ก้าวหน้าไปเท่าที่ควร แต่หลังจากการที่คนไทยที่จบจากญี่ปุ่นเข้ามาเป็นครูบาอาจารย์มากขึ้นได้มีการประสานกันขึ้นระหว่างผู้สนใจศึกษาประเทศญี่ปุ่นเดิมกับผู้ซึ่งจบการศึกษาจากประเทศญี่ปุ่นทำให้ความพลวัตมากขึ้น

สถาบันการศึกษาชั้นอุดมศึกษาที่สนใจการศึกษาเกี่ยวกับประเทศญี่ปุ่นได้แก่ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย แต่ที่ได้ออกมาเป็นรูปสถาบันและจัดตั้งอย่างเต็มรูปแบบในปัจจุบันก็คือ ศูนย์ญี่ปุ่นศึกษา (โครงการญี่ปุ่นศึกษา) สถาบันเอเชีย

ตะวันออก มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์โดยได้รับเงินช่วยเหลือจากรัฐบาลญี่ปุ่นเป็นมูลค่า 115 ล้านบาท ซึ่งออกมาในรูปแบบของอาคารเรียน หอพัก ห้องสมุด ห้องประชุม รวมทั้งอาคารบริหารที่วิทยาเขตรังสิต ซึ่งได้มีการรับมอบเรียบร้อยแล้วเมื่อเร็ว ๆ นี้

ส่วนที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยนั้นก็มีโครงการญี่ปุ่นศึกษา และมีสถาบันเอเชีย นอกจากนั้นก็ยังมีนักวิชาการที่สนใจเรื่องญี่ปุ่นในคณะรัฐศาสตร์และคณะเศรษฐศาสตร์

ในแง่ของความสนใจต่อญี่ปุ่นศึกษานั้น กล่าวได้ว่ามีเป็นไปอย่างกว้างขวาง และดำเนินไปโดยสม่ำเสมอ ในทางฝ่ายญี่ปุ่นเองก็ให้ความสนใจต่อโครงการญี่ปุ่นศึกษา ในประเทศต่าง ๆ รวมทั้งประเทศไทย ได้มีการแสดงความจำนงจากนักวิชาการญี่ปุ่น และสถาบันการศึกษาในญี่ปุ่น องค์กรต่าง ๆ ในแง่การให้ทุน การทำวิจัยร่วม การแลกเปลี่ยนนักวิชาการ และการให้ทุนการศึกษา เป็นต้น

เนื่องจากความสำคัญ ประโยชน์และความสนใจต่อการศึกษาประเทศญี่ปุ่น จึงน่าจะมีการพูดถึงขอบเขตและทิศทางของญี่ปุ่นศึกษา เพื่อจะได้ภาพรวมที่ชัดเจนว่าควรจะดำเนินไปในแนวทิศทางใด

ขอบเขตและจุดประสงค์หลักของญี่ปุ่นศึกษา

ขอบเขตและจุดประสงค์หลักของญี่ปุ่นศึกษามีดังต่อไปนี้ คือ

1. เพื่อเรียนรู้และเข้าใจประเทศญี่ปุ่นในด้านต่าง ๆ เช่น ประวัติความเป็นมา สถาบันและกระบวนการทางการเมือง โครงสร้างเศรษฐกิจญี่ปุ่น การลงทุนต่างประเทศ และการค้าต่างประเทศ ความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี นโยบายต่างประเทศ ญี่ปุ่นและนโยบายการค้ากับอาเซียน สังคมญี่ปุ่น วัฒนธรรมญี่ปุ่น ศิลปะและสุนทรียศาสตร์ ซึ่งทั้งหมดนี้ขึ้นอยู่กับว่าใครจะสนใจมุ่งเน้นไปในทางใด การศึกษาจะมีขอบเขตตามที่ผู้สนใจจะกำหนด แต่จะลักษณะเจาะลึกและศึกษาอย่างวิถุวิสัยในแก่นักวิชาการ ทั้งนี้เพื่อให้มีความเข้าใจประเทศญี่ปุ่นในลักษณะลึกซึ้ง เพื่อจะได้เกิดประโยชน์ในหัวข้อที่สอง

2. อาศัยความรู้ที่ได้จากข้อที่ 1 เป็นฐานในการศึกษาความสัมพันธ์ ระหว่างญี่ปุ่นกับประเทศไทย เพื่อจะได้เข้าใจปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ในแง่วิเคราะห์แบบวิชาการ และเมื่อจำเป็นก็อาจจะใช้ความรู้ดังกล่าวในการวิเคราะห์เพื่อแก้ปัญหาและวางนโยบาย อันจะนำไปสู่ความสัมพันธ์ ซึ่งมีประโยชน์ร่วมกันระหว่างญี่ปุ่นและประเทศไทยที่ดียิ่งขึ้น

3. เพื่อจะได้เข้าใจถึงบทบาทของญี่ปุ่นในทางเศรษฐกิจ การเมือง และเทคโนโลยีต่อโลกและภูมิภาคเอเชีย โดยเฉพาะเอเชียอาคเนย์ เนื่องจากข้อเท็จจริงที่ว่าญี่ปุ่นมีบทบาทอันสำคัญในแง่ต่าง ๆ ดังกล่าวต่อกลุ่มประเทศอาเซียน ซึ่งประเทศไทยเป็นสมาชิกอยู่ด้วย การเข้าใจถึง

บทบาทอันสำคัญของญี่ปุ่นจะทำให้สามารถเรียกร้องให้ญี่ปุ่นมีบทบาทที่จะช่วยเสริมการสร้างความจำเริญให้แก่เศรษฐกิจภูมิภาคการช่วยสร้างเสถียรภาพในทางการเมืองของภูมิภาคเพื่อจะได้เป็นตัวแปรที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศต่าง ๆ ในแง่การพัฒนาอุตสาหกรรม และการถ่ายทอดวิทยาการ

4. เพื่อจะได้เรียนรู้แนวปฏิบัติบางประการของญี่ปุ่น ซึ่งพอที่จะปรับใช้ได้กับกรณีของประเทศไทย ตัวอย่างเช่น การรวมกลุ่มกันเพื่อควบคุมคุณภาพหรือที่เรียกว่า QC. Circle หรือการจัดองค์การธุรกิจแบบญี่ปุ่น ซึ่งมีลักษณะส่วนตัวและ Organic คงจะกล่าวไม่ได้ว่าแนวทางปฏิบัติของญี่ปุ่นสามารถจะนำไปใช้กับวัฒนธรรมอื่นได้ แต่ก็มีบางอย่างมีบางส่วนสามารถจะนำมาใช้ได้ เพราะมีลักษณะสากล เช่น การให้มีความรักงานที่ทำ แทนที่จะรักบริษัท ให้มีความคิดริเริ่มและมีการรับผิดชอบร่วม หรือให้มีโอกาสในการตัดสินใจ เป็นต้น

จากที่กล่าวมาข้างบนนี้ จะเห็นได้ว่าทิศทางของญี่ปุ่นศึกษามีประเด็นใหญ่ ๆ ดังนี้คือ

- ก. เพื่อความรู้ในทางวิชาการ
- ข. เพื่อปรับปรุงความสัมพันธ์กับประเทศไทย
- ค. เพื่อใช้ประโยชน์จากบทบาทที่สำคัญของญี่ปุ่น
- ง. เพื่อนำบทเรียนจากญี่ปุ่นในด้านต่าง ๆ มาปรับใช้

ทั้งสี่ประเด็นนี้ จะมีผลทั้งในทางวิชาการและการปฏิบัติ ทั้งในระดับเอกชนและระดับชาติ

การศึกษาเกี่ยวกับประเทศญี่ปุ่น

การศึกษาเกี่ยวกับประเทศญี่ปุ่นเพื่อให้เป็นไปตามขอบเขตและจุดประสงค์หลักตามที่กล่าวมาแล้วนั้น ควรจะครอบคลุมหัวข้อหรือเนื้อหาดังต่อไปนี้

ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์

การศึกษาเกี่ยวกับญี่ปุ่นปัจจุบันไม่ว่าเรื่องใด ๆ ก็ตามจะไม่สมบูรณ์ถ้าไม่มีมิติเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของประเทศญี่ปุ่น การศึกษาประวัติศาสตร์ญี่ปุ่นไม่ใช่ต้องการรู้อย่างละเอียดในลักษณะผู้เชี่ยวชาญ แต่เพื่อให้เห็นภาพความเป็นมา โดยเฉพาะเหตุการณ์สำคัญ ๆ และที่สำคัญที่สุดคือ การสืบทอดของประวัติศาสตร์มาจนปัจจุบัน ที่เห็นได้ชัดก็คือญี่ปุ่นเป็นประเทศที่เป็นเกาะ ไม่เคยถูกต่างชาติรุกราน นอกจากถูกบุลไซ่านสองครั้ง ซึ่งก็ไม่ใช่ประสบความสำเร็จ จนกระทั่งหลังสงครามโลกครั้งที่สอง เมื่อญี่ปุ่นแพ้สงครามและสหรัฐอเมริกาเข้ามายึดครอง ดังนั้นญี่ปุ่นจึงเป็นชาติที่ค่อนข้างปิดประตูตนเอง วัฒนธรรมที่รับมาส่วนใหญ่มาจากจีนโดยผ่านเกาหลี ซึ่งลักษณะปิดตัวเองเช่นนี้ ย่อมมีนัยในแง่ทัศนคติของชาวญี่ปุ่นต่อโลกภายนอก

นอกเหนือจากนี้ ประวัติศาสตร์ญี่ปุ่นยังเต็มไปด้วยนิยายปรัมปรา โดยเฉพาะเรื่องการเกิดของประเทศญี่ปุ่น การเกิดของชนชาวญี่ปุ่น รวมทั้งราชวงศ์ญี่ปุ่นมาจากการสมมุติของเทพดา แม้ความเชื่อเหล่านี้จะไม่หลงเหลืออยู่อย่างมั่นคงในปัจจุบัน แต่ความรู้สึกชาตินิยมว่าตนเป็นเชื้อชาติเผ่าพันธุ์ที่เหนือกว่าชาติอื่น ๆ น่าจะยังคงหลงเหลืออยู่ในหมู่คนญี่ปุ่น และความรู้สึกเช่นนี้ย่อมง่ายต่อการนำไปสู่ชาตินิยมที่รุนแรงได้

ประวัติศาสตร์ญี่ปุ่น ยังชี้ให้เห็นการมองโลกในแง่การขยายอาณาเขต ญี่ปุ่นเคยยกไปตีเกาหลีในสมัยยิวเอชียและเคยรบกับจีน ความคิดที่จะทำให้ญี่ปุ่นเป็นชาติมหาอำนาจด้วยการยึดดินแดนส่วนอื่นๆ ในเอเชียเป็นเมืองขึ้นไม่ใช่เรื่องที่เพิ่งเกิดขึ้นในประวัติศาสตร์สมัยใหม่ หากแต่มีเค้ามาตั้งแต่ประวัติศาสตร์อยู่แล้ว ดังนั้นการเข้าใจถึงความเป็นมาในแนวความคิดเรื่องนี้อย่อมจะเข้าใจพฤติกรรมและนโยบายในหลายเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการขยายอิทธิพลของญี่ปุ่นในสมัยปลายศตวรรษที่ 19 และสภาพการณ์ดังกล่าวนี้ก็ไม่ใช่ว่าจะสลายไปจนหมดสิ้นในปัจจุบัน

การเรียนรู้ประวัติศาสตร์ญี่ปุ่น จึงเป็นกุญแจสำคัญที่จะช่วยไขความกระจ่างเกี่ยวกับประเทศญี่ปุ่นในด้านอื่น แต่ทั้งนี้มิได้หมายความว่า ประวัติศาสตร์จะเป็นตัวอธิบายทุกอย่าง และก็ไม่ได้หมายความว่าญี่ปุ่นปัจจุบันมิได้แปรเปลี่ยนไปจากเดิม จุดสำคัญอยู่ที่ว่า ประวัติ-

ศาสตร์จะช่วยเสริมความกระจ่าง และมรดกบางอย่างยังอาจหลงเหลืออยู่ ซึ่งอาจมีผลต่อความคิดและพฤติกรรมของคนญี่ปุ่นในปัจจุบัน

การจะเข้าใจประเทศญี่ปุ่นอย่างถ่องแท้ขึ้น จำเป็นต้องมีการศึกษาเรื่องวัฒนธรรมญี่ปุ่น เพราะวัฒนธรรมเป็นตัวกำหนดค่านิยมและพฤติกรรม และมีผลโดยตรงต่อความสำเร็จหรือล้มเหลวในด้านต่าง ๆ การศึกษาวัฒนธรรมญี่ปุ่นย่อมทำให้เกิดความเข้าใจว่า ความสำเร็จของญี่ปุ่นในด้านการทำให้ประเทศทันสมัยก็ดี การนำวิทยาการของตะวันตกมาปรับใช้ก็ดี การสามารถนำเอาส่วนดีของวัฒนธรรมมาเป็นสิ่งเอื้ออำนวยต่อการจัดองค์กรเพื่อกิจกรรมสมัยใหม่ก็ดีล้วนแต่มีรากฐานมาจากวัฒนธรรม

การศึกษาวรรณกรรม คงหนีไม่พ้นการศึกษาสถาบันทางสังคม เช่น ศาสนาชินโต ศาสนาขงจื้อ และศาสนาพุทธ สถาบันครอบครัว สถาบันชนชั้น โดยเฉพาะชนชั้นซามูไร ค่านิยมบูชิโด ความจงรักภักดี การสร้างจรรยาบรรณของนักรบ ฯลฯ ล้วนแต่เป็นฐานสำคัญที่จะเข้าใจพฤติกรรมของชาวญี่ปุ่น แม้บางส่วนที่กล่าวมา ดูจะเป็นของไม่สำคัญ แต่ค่านิยมหลักได้มีการสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน และแม้ค่านิยมหลายส่วนจะแปรเปลี่ยนไปกับความทันสมัย แต่โดยเนื้อแท้ยังมีอิทธิพลเหลืออยู่ เช่นความรู้สึกเป็นกลุ่มวงในวงนอก การถือประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง การจัดองค์กรแบบเคารพอวูโซลดหลั่นตามลำดับ ฯลฯ ยังเป็น

ลักษณะของสังคมเก่าซึ่งสืบทอดมาตั้งแต่สมัย
ไทกูวาระและเมอิจิ

ปัญหาเรื่องการศึกษาวัฒนธรรมญี่ปุ่นคือ
ความจำเป็นที่ต้องสามารถสัมผัสกับของจริงคือ
ต้องมีโอกาสไปอยู่ประเทศญี่ปุ่น อย่างน้อยก็
ชั่วระยะเวลาหนึ่งและยังจำเป็นต้องรู้ภาษาญี่ปุ่นบ้าง
ทั้งนี้เพราะภาษาจะเป็นสื่อของการเข้าใจวัฒน-
ธรรมเป็นอย่างดี ภาษาจะช่วยบอกถึงอารมณ์
ความสัมพันธ์มนุษย์ การจัดชั้นของความอาวุโส
หรือการแบ่งกลุ่มวงใน กลุ่มวงนอก ความรู้สึก
เรื่องชาตินิยม ค่านิยมและทัศนคติ ฯลฯ ความ
รู้ทางภาษาจึงเป็นวิธีการเข้าถึงวัฒนธรรมได้
อย่างดีเยี่ยม ตัวอย่างเช่น ศัพท์กริยาในภาษา
ญี่ปุ่น มีการแบ่งความสูงต่ำถึงสามชั้น ชั้นสูง
ใช้กับผู้ที่อาวุโสกว่า ชั้นกลางใช้ในลักษณะกลาง
ส่วนชั้นต่ำใช้ในลักษณะถ่อมตัว ใช้กับตัวเอง
ซึ่งบ่งบอกถึงการให้เกียรติกัน ในลักษณะของ
ค่านิยมจารีตนิยมเดิม นอกจากนี้ยังจะเห็น
ความละเอียดละออในด้านวัฒนธรรม เพราะ
ภาษาที่มีรายละเอียดและมีลักษณะขัดเกลามาก
บ่งถึงวิวัฒนาการของวัฒนธรรม ซึ่งอาจ
เป็นกุญแจไขให้เข้าใจคนญี่ปุ่นและความสำเร็จ
ในด้านต่างๆ

ลักษณะพิเศษของญี่ปุ่น

ญี่ปุ่น เป็นประเทศตะวันออกซึ่งมีประวัติ
ศาสตร์ของฟิวต์ดัล คล้ายๆ กับประเทศตะวันตก
แต่ญี่ปุ่นก็มีด้านอื่น ๆ อีกหลายด้านซึ่งต่างจาก

ประเทศตะวันตก ญี่ปุ่นมีลักษณะผสมผสานซึ่ง
กันไม่ใช่ของแปลก เพราะความสามารถผสม-
ผสาน (ECLECTISM) ของญี่ปุ่นมีมาตั้งแต่สมัย
โบราณ ภาษาญี่ปุ่นก็ผสมผสานกับภาษาจีน
ปัจจุบันภาษาญี่ปุ่นได้ผสมผสานกับศัพท์แสงจาก
ภาษาอังกฤษมากมาย นอกจากการผสมผสาน
แล้ว ญี่ปุ่นยังมีลักษณะเล็งผลปฏิบัติ (PRAG-
MATISM) คือ การเล็งผลว่าทำได้หรือได้ประ-
โยชน์มากน้อยเพียงใด กล่าวคือ มีความสามารถ
ในการปรับตัวเพื่อให้ก่อประโยชน์ในทางปฏิบัติ
ความสามารถผสมผสานและการเล็งผลปฏิบัตินี้
ทำให้เกิดเป็นข้อสังเกตว่า ญี่ปุ่นเป็นตัวอย่าง
ของประเทศที่ผสมผสาน วิธีการ ค่านิยม จารีต
นิยม กับวิทยาการสมัยใหม่ ในขณะที่ญี่ปุ่นมี
ความเจริญอย่างมากในทางวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและการผลิตทางอุตสาหกรรม ญี่ปุ่นก็ยังใช้
การจัดองค์การ ความสัมพันธ์มนุษย์ ในรูป
แบบฟิวต์ดัล และมีความเป็นอยู่แบบญี่ปุ่นเมื่อ
พักผ่อนในบ้าน การผสมผสานของเก่าและของ
ใหม่ของญี่ปุ่น เป็นปรากฏการณ์ที่มีการกล่าว
ขวัญกันอย่างมากมายในหมู่นักวิชาการ และมี
ความหวังว่าประเทศของตนน่าจะเลียนแบบญี่ปุ่น
ได้ ทั้งนี้ เพราะเป็นการนำความทันสมัยมาสู่
ประเทศ ในขณะที่สามารถรักษารูปแบบ ค่านิยม และ
การปฏิบัติแบบจารีตนิยมเท่ากับผสมผสาน
ส่วนดีของทั้งสองด้านคือ ความเจริญทางด้าน
วัตถุ และวัฒนธรรมดั้งเดิม

ลักษณะพิเศษดังกล่าวนี้ ทำให้ญี่ปุ่นเป็นประเทศที่ประสบความสำเร็จและน่าสนใจ แต่ขณะเดียวกัน ก็ทำให้ประเทศญี่ปุ่นมีลักษณะที่ยังล้าหลังในหลายด้าน เมื่อใช้มาตรฐานของสังคมตะวันตกเป็นเครื่องวัด เช่น ญี่ปุ่นยังถูกมองว่าเป็นสังคมที่ยังกตัญญูทางเพศอยู่สตรีญี่ปุ่นยังไม่มีสิทธิเท่าชาย ญี่ปุ่นยังไม่สามารถเปิดสังคมอย่างเต็มที่ เป็นต้นว่า ญี่ปุ่นยังไม่ยอมให้ความเสมอภาคแก่พวกเอตะ ซึ่งเป็นคนชั้นต่ำ เป็นที่รังเกียจของสังคม เพราะอาชีพที่ประกอบอยู่ เช่น เป็นพวกฆ่าสัตว์เพื่อขายเนื้อ เป็นพวกสับหระอ ช่างเย็บหนัง ผู้คุมนักโทษ ซึ่งการรังเกียจคนอาชีพนี้ เป็นค่านิยมที่ตกทอดมาตั้งแต่ฟิวต์ล แต่ยังมีอิทธิพลอยู่ในปัจจุบัน

ที่ยกมานี้เป็นเพียงสังเขป แต่ก็พอเป็นแนวทางสำหรับผู้สนใจประเทศญี่ปุ่นในด้านต่างๆว่าควรจะรู้อะไรบ้างเพื่อเป็นพื้นฐาน และพื้นฐานที่กล่าวมานี้ อาจมีมากกว่าที่ยกมาเป็นตัวอย่าง จุดสำคัญอยู่ที่ว่าการจะศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับญี่ปุ่น ไม่ควรเจาะเฉพาะเรื่องที่สนใจ เช่น เศรษฐกิจญี่ปุ่นตั้งแต่ปี 1970 เป็นต้นมา เพราะจะทำให้ขาดมิติประวัติศาสตร์ ขาดพื้นฐานทาง

สรุป

ทิศทางการศึกษาประเทศญี่ปุ่น หรือญี่ปุ่นศึกษาควรจะมีมุ่งเป็นความเข้าใจญี่ปุ่นอย่างถ่องแท้โดยปราศจากอคติ ส่วนจะนำความรู้ที่นำมาวางนโยบายหรือแสดงข้อเรียกร้องต่อประเทศญี่ปุ่น เพื่อแก้ไขปัญหาหรือเพื่อปรับปรุงความสัมพันธ์ที่มีความเสมอภาคมาก

วัฒนธรรม ขาดความรู้ในด้านลักษณะเด่น ๆ ที่ควรรู้เพื่อประกอบการวิเคราะห์ ผลที่ออกมา ก็จะกลายเป็นการวิเคราะห์ที่หลวม โดยตีความตามโครงทฤษฎีแบบตะวันตก เพราะเป็นเครื่องมือหากินที่มีอยู่ชั้นเดียว และเป็นการหนีความไม่รู้จักจริงด้วยการยึดเกาะกรอบทฤษฎี ผลก็จะออกมาเป็นความสับสนมากกว่าการเข้าใจสิ่งที่ตนต้องการศึกษาเรียนรู้ ซึ่งเป็นเรื่องน่าเสียดายและไม่ควรให้เกิดขึ้น เพราะนอกจากจะทำให้เกิดปัญหาความไม่เข้าใจแล้ว อาจทำให้เกิดความเข้าใจผิดในหมู่ผู้ที่อ่านงานเขียนของผู้นั้น

เนื่องจาก ประเทศญี่ปุ่นเป็นประเทศที่มีความสำคัญต่อภูมิภาคและต่อเศรษฐกิจและการเมืองโลก การเรียนรู้ประเทศญี่ปุ่นนอกจากจะเป็นประโยชน์ในด้านวิชาการและปัญญาการแล้ว ยังอาจมีอุทธาหรณ์และบทเรียนต่าง ๆ ที่เราสามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ การเรียนรู้เกี่ยวกับญี่ปุ่น จึงน่าจะกระทำอย่างถูกต้องตามหลักวิชาการ ไม่ใช่เรียนรู้เพื่อชมแต่อย่างเดียว หรือเพื่อชี้แต่ข้อบกพร่องแต่อย่างเดียว แต่เพื่อให้ได้ภาพที่แท้จริง และยุติธรรมและเกิดประโยชน์อย่างแท้จริง ซึ่งอาจเริ่มต้นตามที่ได้เสนอมาอย่างสังเขปข้างต้นนี้

ชั้น หรือเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่เศรษฐกิจของทั้งสองฝ่ายหรือของภูมิภาค ก็ย่อมแล้วแต่ การตัดสินใจของแต่ละบุคคล

อย่างไรก็ตามในแง่ของสถาบันหรือในแง่ของนักวิชาการ น่าที่จะวางตัวเป็นกลาง และมีใจเป็นธรรม เพราะการศึกษาและการพัฒนาปัญหาที่แท้จริง จะต้องกระทำใน ลักษณะชัดเจน ซึ่งต้องแยกต่างหากจากการเสนอนโยบาย ซึ่งคงจะหลีกเลี่ยงไม่พ้นการ ผสมผสานกับค่านิยม หรืออุดมการณ์ โดยเฉพาะความรู้สึกเรื่องชาตินิยม



สำนักหอสมุด